

HUSGRUNDER I DET MELLANSVENSKA OMRÅDET

I *Täby*, beläget ca 2 mil norr om Stockholm, pågår i Riksantikvarieämbetets regi sedan 1962 undersökningar av en serie gravfält inom ett mindre begränsat område, som skall utnyttjas till centrumbebyggelse. De tre redan färdigundersökta gravfälten har kunnat dateras till senromersk järnålder – folkvandringstid – tidig vendeltid med enstaka inslag av yngsta bronsålder. Huvudparten av gravarna tillhör dock folkvandringstid. Det största gravfältet inom området, som ännu inte är helt färdigundersökt, innehåller brandgravar från folkvandrings- vendeltid och vikingatid samt en stor grupp skelettgravar från sen vikingatid, snarast 1000-talet. I omedelbar anslutning till skelettgravarna påträffades under hösten 1965 fyra stora, mycket välbevarade husgrunder. Husen har många gemensamma drag men uppvisar också sinsemellan vissa olikheter.

A 95 är orienterat i nordsydlig riktning, är 22 m långt och 8 m brett. Husgrunden har en tydlig, stensatt begränsning och en inre tvåskiktad stenpackning. Här finns två grupper med fyra stolphål i varje samt ytterligare minst ett tydligt stolphål. Berget går i dagen i husets mitt och kan här ha tjänat som stöd för en stolpe. En grund härd påträffades i husets norra del. De sparsamma fynden utgjordes av enstaka krukskärvor, som låg spridda bland stenarna.

A 96, den enda husgrunden som är öst-västligt orienterad, är 17 m lång och 8 m bred. Den västra kortsidan och den södra långsidan är stensatta, men för övrigt saknas yttre stenbegränsning. Omedelbart innanför den södra långväggen finns en rad små stolphål. I husets inre finns två parallella rader kraftiga stolphål, som även här tycktes vara placerade i grupper om fyra och fyra. Vissa spår tyder dock på, att detta hus kan ha byggts om och att några stolphål härvid har förstörts. I husets nordvästra och sydvästra hörn finns stora stolphål. Omedelbart öster om den regelbundet byggda husgrunden finns ytterligare några mera diffusa stolphål, som kan ha tillhört en tillbyggnad till A 96.

A 30 är den minsta husgrunden, 14 m lång och 7 m bred. Den är orienterad i nord-sydlig riktning och har en tydlig begränsning utom i den östra långsidan och en flerskiktad inre stenpackning. Endast fyra parställda stolphål finns i huset. Inga fynd påträffades och inga spår av härdanläggning.

A 29 ligger längst i söder och med sitt nordvästra hörn omedelbart gränsande till A 30:s sydöstra hörn. Husgrunden är orienterad i nord-sydlig riktning, har en längd av 22 m och en bredd av 8 m. Huset har en tydlig begränsning och två parallella rader med stolphål. Dessutom finns stolphål i husets NV och NÖ hörn. I denna husgrund fanns det tjockaste kulturlagret vilket innehöll relativt rikligt med keramik. En härd påträffades i husets norra del. Den södra delen av anläggningen överlagrades av en hög med kärnröse, som innehöll en brandgrav, tyvärr utan andra daterande fynd än kamfragment. I ett undre lager påträffades rikligt med keramik av bronsålderskaraktär.

De frågor man ställer sig inför dessa husgrunder är först och främst hur husen har varit konstruerade, deras funktion och inbördes förhållande. Dessutom är naturligtvis dateringen en mycket väsentlig fråga.

Vad beträffar konstruktionen visar de kraftiga stolphålen, som förekommer i samtliga hus, att stolparna måste ha uppburit taket. Väggarnas uppbyggnad är mera osäker, några spår av lerklining har icke påträffats i någon av husgrunderna. Dock finns intet som tyder på, att husen har brunnit och frånvaron av lerklining behövs därför inte motsäga att husen kan ha haft lerklinade väggar. Med hänsyn till konstruktionerna är det knappast troligt att något av husen har haft timrade väggar.

Husens funktion är svårare att fastställa. Man har här ingen hjälp av fynd, utan måste på grundval av konstruktionen försöka nå fram till vilka ändamål husen har haft. Mest tänkbart som bostadshus är A 29 som har en riktig härd, ett relativt tjockt kulturlager samt de rikligaste fynden i relation till de övriga husgrunderna. Möjligen kan även A 95 ha

fungerat som bostadshus. Där finns en härd, men fynden utgjordes endast av några enstaka krukskärvor. De två övriga husen bör däremot ha haft någon annan funktion än som bostad. Stenkonstruktionerna, särskilt i A 96, är dock mycket välgjorda och tyder icke på tillfälligt bruk. Vad slutligen dateringen av husgrunderna beträffar, har man inte mycket att bygga på. Fynden är ytterst sparsamma och består av enkel oornrad järnålderskeramik samt enstaka brända och obrända ben av nötkreatur och får. En mörkblå pärla med vita vågränder, som kan dateras till 700-tal, påträffades i ett friliggande stolphål någon meter norr om det mindre huset, A 30. Detta stolphål kan vara samtidigt med den övriga bebyggelsen. En viss möjlighet finns dock att datera en av husgrunderna, nämligen A 29, som överlagrades av en vikingatida brandgrav. Fynden i denna utgjordes av kamfragment, som kan dateras till 800–900-talet. Genom bronsålderskeramiken i det undre lagret i A 29 erhåller man en bakre gräns för dateringen av husgrundsgruppen.

Nära paralleller till Täbyhusen är ett par av husgrunderna från Storhagen på Åland. De har publicerats i Finska Fornminnesföreningens tidskrift XLVIII av Ella Kivikoski. Dessa hus har genom fynd kunnat dateras till vendel- och vikingatid.

För en noggrannare precisering av dateringen måste man närmare studera gravfältets topografiska uppbyggnad. Fornlämningsområdet är beläget runt den södra spetsen av en berg- och moränrygg. Husgrunderna ligger på västsidan av denna, medan gravfältets äldre delar från folkvandringstid, vendeltid och tidig vikingatid ligger öster om ryggen. Endast en enstaka hög på den västra sidan, den största på hela gravfältet, innehåller fynd från folkvandringstid. För övrigt finns här ett fåtal brandgravar från 900-talet samt de flesta av de till ett fyrtiotal uppgående skelettgravarna. Tre av dessa kan genom mynt dateras till 1000-talet.

Med hänsyn till att husgrunden A 29 måste vara äldre än den överlagrande brandgraven och eftersom det finns skäl att anta, att de fyra husen tillhör en samtidig bebyggelse, är det mest sannolikt, att husgrunderna är samtida med gravfältets äldre del, som har legat på baksidan av moränryggen. Av någon anledning har man flyttat boplatsen 250 m österut till det område, där den sedan medeltiden kända Ensta by har legat. Man har då låtit gravfältet växa ut åt väster över området närmast intill husgrunderna.

I november 1967 erhöles resultat av C¹⁴-analyser av kolprover från tre av husgrunderna. Proverna från de två nordligaste husen, A 95 och A 96, kan dateras till 400–500-talet. En hartsklump från det undre kulturlagret i den sydligaste husgrunden, A 29, dateras till 700 f.Kr. och bekräftar alltså dateringen av keramiken till yngre bronsålder.

Plan över det aktuella grävningområdet i Täby. Foto. M.Modin 1965.